IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

O‘ZBEKISTON SUD HOKIMIYATIDA JAMOATCHILIK NAZORATINING FAOLIYATI: MUAMMO VA ISTIQBOLLAR

O‘rinboyev Komiljon Umidjon o‘g‘li
O‘zbekiston Respublikasi Odil sudlov akademiyasi
“12.00.07 –Sud hokimiyati. Prokuror nazorati. Huquqni muhofaza qilish faoliyatini tashkil qilish. Advokatura.” ixtisosligi tayanch doktaranti

E-mail: urinbaevk97@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisda O‘zbekiston Respublikasi sud hokimiyati organlari faoliyatida jamoatchilik nazoratini amalga oshirishning huquqiy asoslari, mexanizmlari va bugungi kundagi holati tahlil qilingan. Sudlarning ochiqligi va shaffofligini ta’minlashda fuqarolik jamiyati institutlarining o‘rni ilmiy va qonunchilik manbalariga tayangan holda yoritilgan.

1. Kirish va Mavzuning Dolzarbligi. Demokratik huquqiy davlatda sud hokimiyatining mustaqilligi va uning xalq oldidagi hisobdorligi o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlash muhim vazifa hisoblanadi. O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan sud-huquq islohotlari doirasida sudlar faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini o‘rnatish — sud tizimiga bo‘lgan ishonchni oshirish va korrupsiyaviy omillarni bartaraf etishning bosh mezoni etib belgilangan. Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 136-moddasida sudlar faoliyatining ochiqligi va jamoatchilik uchun ochiqligi prinsiplari mustahkamlangani ushbu mavzuning dolzarbligini yanada oshiradi.

O‘zbekistonda sud tizimida jamoatchilik nazoratining huquqiy poydevori quyidagi normativ-huquqiy hujjatlarga tayanadi:

- **«Jamoatchilik nazorati to‘g‘risida»gi** O‘zbekiston Respublikasi Qonuni (2018-yil).
- O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining **«Sud muhokamasi oshkoraligini va sudlar faoliyatiga oid axborot olish huquqini ta’minlash to‘g‘risida»gi** qarori.

Ilmiy adabiyotlarda (masalan, o‘zbek huquqshunos olimlari X.Odilqoriyev, L.Saidova tadqiqotlarida) jamoatchilik nazorati davlat organlari faoliyatining samaradorligini oshiruvchi "teskari aloqa" mexanizmi sifatida baholanadi. Sud hokimiyatida jamoatchilik nazorati — bu odil sudlovni amalga oshirish jarayoniga (sudyaning ichki ishonchiga) aralashish emas, balki **sud faoliyatining tashkiliy shaffofligini** (sud majlislarining o‘z vaqtida boshlanishi, asossiz kechiktirishlar, fuqarolarga yaratilgan sharoitlar) nazorat qilishdir.

Bugungi kunda O‘zbekiston sud tizimida jamoatchilik nazorati quyidagi yo‘nalishlarda namoyon bo‘lmoqda:

- **Sud majlislarining ochiqligi va audio-video fiksatsiya:** Fuqarolar, OAV vakillari va blogerlarning ochiq sud majlislarida erkin ishtirok etishi.
- **Oliy sud huzuridagi Jamoatchilik kengashi:** Mazkur kengash tarkibiga huquqshunos olimlar, faxriylar va nodavlat tashkilotlar vakillari kiritilgan bo‘lib, ular tizimdagi tizimli muammolarni muhokama qiladi.
- **Elektron sudlov (E-SUD):** Sud qarorlarining maxsus platformalarda (public.sud.uz) anonimlashtirilgan holda e’lon qilib borilishi jamoatchilik auditi uchun zamin yaratadi.

Mavjud Muammolar va Kamchiliklar. Ilmiy tahlillar va amaliyot ko‘rsatkichlari sohada quyidagi kamchiliklar saqlanib qolayotganini ko‘rsatadi:

1. **Huquqiy madaniyatning pastligi:** Fuqarolik jamiyati institutlarining (NNT, mahalla) sudlar faoliyatini monitoring qilish borasidagi tashabbuskorligi yetarli emas.
2. **OAV bilan ishlashdagi to‘siqlar:** Ayrim hududiy sudlarda sudyalar tomonidan ochiq sud majlislariga jurnalistlarni kiritmaslik yoki asossiz ravishda foto/video tasvirga olishni taqiqlash holatlari uchrab turadi (BMT Inson huquqlari bo‘yicha qo‘mitasi tavsiyalariga zid).
3. **Metodologiyaning yo‘qligi:** Jamoatchilik vakillari tomonidan sudlar faoliyatini baholashning yagona va mustaqil "Reyting indeksi" ishlab chiqilmagan.

Xulosa va Takliflar. Xalqaro tajriba (masalan, Yevropa Kengashining Odil sudlov samaradorligi bo‘yicha komissiyasi — CEPEJ standartlari) shuni ko‘rsatadiki, jamoatchilik nazorati kuchli bo‘lgan davlatlarda sud tizimiga bo‘lgan ishonch 80% dan yuqoridir.

O‘zbekistonda ushbu tizimni takomillashtirish uchun quyidagilar taklif etiladi:

- Sud tizimi faoliyatini jamoatchilik tomonidan baholashning "Sud shaffofligi indeksi"ni joriy etish.
- Sud binolarida jamoatchilik nazoratini bevosita amalga oshiruvchi mustaqil kuzatuvchilar (Court Watchers) institutini rivojlantirish.

Sudyalar oliy kengashi faoliyatida jamoatchilik vakillarining (ayniqsa, huquqshunos bo‘lmagan ekspertlarning) ulushini ko‘paytirish.

Foydalanilgan Ilmiy va Huquqiy Manbalar Ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: «O‘zbekiston», 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining «Jamoatchilik nazorati to‘g‘risida»gi Qonuni. – O‘RQ-474-son, 12.04.2018-y.
3. Odilqoriyev X.T. Davlat va jamiyat boshqaruvida jamoatchilik nazorati: Nazariya va amaliyot. Ilmiy monografiya. – T., 2021.
4. Saidova L. Sud hokimiyatining mustaqilligi va shaffofligini ta'minlashda fuqarolik jamiyati institutlarining o‘rni // Huquq va burch jurnali. – 2022. – №4.
5. CEPEJ (European Commission for the Efficiency of Justice) guidelines on judiciary transparency and public relations. Council of Europe, 2019.